

No: 126 – Menş e adı

BOYABAT ÇEMBERİ

Tescil Ettiren
BOYABAT BELEDİYE BAŞKANLIĞI

Bu coğrafi işaret, 12.07.2009 tarih ve 27286 sayılı Resmi Gazetede ilan edilmiştir. 555 sayılı Coğrafi İŐaretlerin Korunması Hakkındaki Kanun Hük münde Kararname' nin 12 nci maddesi gereğince 13.02.2008 tarihinden geçerli olmak üzere tescil edilmiştir.

DeđiŐiklik İlanı:

15.10.2018 tarih ve 39 sayılı bülten

10.06.2019 tarih ve 54 sayılı bülten

Tescil No	: 126
Başvuru No	: C2008/001
Başvuru Tarihi	: 13.02.2008
Coğrafi İşaretin Adı	: Boyabat Çemberi
Ürünün Adı	: Çember
Coğrafi İşaretin Türü	: Menşe adı
Tescil Ettiren	: Boyabat Belediye Başkanlığı
Tescil Ettirenin Adresi	: Boyabat SİNOP
Coğrafi Sınır	: Boyabat ilçesi ve köyleri
Kullanım Biçimi	: Markalama

Kullanım Alanı: Çember yörede baş örtüsü olarak kullanılan, kenarları bordo renkli şeritlerle çevrili, ortası renkli ipliklerle oluşturulmuş motiflerle bezeli, yaklaşık 1 m2 büyüklüğünde pamuklu ince bir dokumadır.

Çok çeşitli baş örtülerine rağmen Boyabat'ın bazı köylerinde (Durağan ve Saraydüzü çevresi) kadınlar çemberi halen yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu tercihlerin alışkanlık ve sıcak tutma olarak açıklayan yöre kadınları çemberi başa bağlamaya "çalınma" demektedir.

Geçmişte ön tarafı "grep" adı verilen ipek kumaş kaplı, simli tellerle tutturulmuş "pirepri" adı verilen pullarla süslü, şarap rengi fesin üzerinden örtülen çember, kullanan kadının aile içindeki yerine ve yaşına göre özellik taşıymaktaydı. Ağır işlemeli, canlı renkli çemberleri evin etkin, ailede söz sahibi kadını, gelini ve genç kızları örtünürken, bezemesi seyrek, pastel renkli, zinciri ve şeridi beyaz olan "yavan çember"leri daha yaşlı olanlar kullanırlardı. Günümüzde kullanımdaki bu ayrımın çok belirgin olmadığı gözlenirken, çemberin uzun süredir fes kullanmadan örtüldüğü de belirlenmiştir.

Boyabat'ta çember karşılıklı iki köşesi üst üste getirilip üçgen şeklinde ikiye katlanarak, dokumanın kumaş katı olan kısmı alın üzerinden yüzü çevrelemekte, çene altında çaprazlanan uçları boyuna dolanıp ensede toplanmaktadır.

Geçmişte çember tezgahlarında göynek ve mahrama da dokunmaktaydı. Türkiye'de tekstilin ilerlemesiyle ilk vazgeçilen ürün mahrama olmuştur. Bununla birlikte mahrama değerini yürütmemiş, düğünlerde damatların bellerine sarılmış, duvarlara ve baş köşelere asılmıştır.

Göynek, eskilerin her mevsimde vazgeçemediği bir ürün olmuştur. Özellikle yazları teri emer ve vücudu serin tutar. Bugün bile yaşlı kimseler tercih etmektedir.

Bir zamanlar zorunlu giysi ihtiyaçlarını karşılayan çember, bugün cazip turistik eşya, genel mefruşat ve folklor için harika fırsatlar sunmaktadır. Kanaviçe ve hesap işi çalışmalarına uygunluğu nedeniyle Boyabat Kız Meslek Lisesi'nin giyim ve el sanatları atölyelerinde, Halk Eğitim Merkezinde çemberden çok güzel, çok farklı pantolonlar, el çantaları, fotr şapkalar, masa ve sehpa örtüleri, duvar süsleri, perdeler, hırkalar, kitap ayraçları, kitap kılıfları, kuşaklar vb ürün çalışmaları yapılmaktadır.

Üretim Alanı: Çember, kök itibarıyla bir Orta Asya kültürü olmakla birlikte Boyabat yöresine has bir biçim kazandırılmış giysi ürününün adıdır. Gökırmak ve Kızılırmak arasındaki bölgede ve yakın civarlarda evlerde bir orada veya salonda kadınlar tarafından dokunmaktadır. Geleneksel tezgahlardan yörede yaklaşık 1000 adet vardır.

Ayrırt Edici Özellikleri: Yöre çemberlerinin karakteristik özelliği çemberi çepeçevre kuşatan üç sıra beyaz konturlu bordo rengi, enli, iki sıra beyaz ince şeritten oluşan bordürleridir. Motiflerin çember yüzeyinde düzenleniş biçimi de önemli bir yöresel özellik olarak dikkati çekmektedir. Bu bordürler arasında kalan bölüm genellikle "zincir" motifleri ile oluşturulan değişik boyutlarda baklava şeması göstermektedir. Baklavaların ortası motif ya da motif düzenlemeleri ile dolgunlaştırılmıştır.

Boyabat çemberlerinde pamuk ve sentetik olmak üzere iki cins iplik kullanıldığı, pamuk ipliklerinin ise üç farklı yapısal özellik gösterdiği tespit edilmiştir. Doğal beyaz ya da ağartılmış beyaz renkli pamuk ipliği dokuma atkı ve çözgü ipliği olarak, yörede kenar ipi olarak adlandırılan, ağartılmış beyaz renkli pamuk ipliği çemberlerin dört kenarında yer alan bordür şeklindeki bordo renkli çizgilerin kenarlarında kontur olarak atkıda ve çözgüde, motif oluşturmada da desen atkısı olarak; Yörede "makam ipi" denilen bordo renkli pamuk ipliği ise Boyabat çemberlerinin karakteristiği olan kenar bordürlerinde yer alan bordo çizgileri oluşturacak şekilde atkıda ve çözgüde,

motifleri oluşturmada da desen atkısı olarak kullanılmaktadır. Renkli pamuk ve sentetik (orlon) ipliklerle ise motifler oluşturulmaktadır.

Yeni örneklerde orlon iplikle oluşturulan motiflerin, eski örneklerde merserize pamuk (koton) ipliklerle uygulanmış olduğu belirtilmiştir.

Dokuma işlemine hazırlıkta öncelikle çözümlü iplikleri buğday unu ile haşılantmakta yöresel ifadesi ile çirışlenmektedir. Çözgüde beyaz ve bordo olmak üzere iki farklı renkte iplik kullanıldığı ve bordo renkli ipliklerin boya vermesi söz konusu olduğu için, hazırlanan kaynar durumdaki unlu karışımına önce beyaz iplik çileleri daldırılarak çirışlenmekte, bu iplikler çıkarıldıktan sonra bordo renkli iplik çileleri aynı işlemde geçirilmektedir.

Çözme işlemi genellikle çözgü dolabında yapılmakta, bu işlemde çözgü iplikleri çemberlerin bordürlerinde yer alan çizgilerin rengi, kalınlığı ve sırası dikkate alınmaktadır.

Boyabat çember dokumalarında uygulanan dokuma örgüsü bezayağıdır. Dokuma yüzeyinde görülen motifler farklı renk ve kalınlıktaki ilave atkı ipliklerinin çözgü iplikleri ile yine bezayağı bağlantı kurması suretiyle dokumanın arka yüzünde oluşturulmaktadır.

Çember dokumalarında motif oluşturulan atkı iplikleri, el yardımı ile, oluşturulacak motifin belirlediği çözgü sınırları içinde bezayağı bağlantı kurarak gidiş ve dönüş yapmakta, her gidiş ve dönüş sırasından sonra boydan boya geçirilen iki sıra zemin atkısı ile sıkıştırılmaktadır. Kısa aralıklarla ve yoğun olarak yer alan motiflerin dokuma yüzeyinde eşit büyüklükte ve aralıktaki tekrarı, çözgü iplikleri tek tek sayılarak sağlanmaktadır.

Düzen ya da işlik adı verilen dokuma tezgahının elverdiği genişlikte, dar enli olan ve kullanım için uygun boyutu sağlayabilmek üzere her kompozisyondan çift dokunan (birbirine eş iki kanat halinde) dokumalar, bordürsüz uzun kenarları yan yana elde dikilerek birleştirilmektedir. Birleştirme işleminde üç farklı geleneksel çember dikiş uygulandığı tespit edilmiştir. Bu dikişler motif oluşturmada kullanılan renkli ipliklerden biri ile uygulanabildiği gibi, farklı renkte birkaç ipliğin alternatif kullanımı ile de oluşturulabilmektedir. Diğer tekniklere göre daha kolay olan “çırpma dikiş” tekniğini ise dokuyucular, daha çok satmak üzere yaptıkları çemberlere uygulamaktadırlar.

Dokunan çemberler kesilir, kanatları birleştirilir, kenarları temizlenir ve yıkanır. Kadınlar, çok değer verdikleri ürünleri katlar, hazır hale getirir ve sandıklarında muhafaza ederler. Küçük tezgahlarda az sayıda üretildiği için muhafazası kolaydır. Ürün giyim ve mefruşat ürünlerine çevrilmişse görsel alanlarda dekor olarak korunur.

Çember dokumaların boyu eninin yaklaşık iki katıdır. Ortalama eni 50 cm, boyu 105 cm ölçülerinde birbirine eş olarak dokunmuş iki parçanın birbirine eklenmesi ile kareye yakın bir çember meydana getirilmektedir. Bordürleri oluşturmada kullanılan bordo renkli kalın pamuk ipliği dokumadaki kullanımı paralelinde kısa kenarda çözgü, uzun kenarda atkı sıklığının düşmesine, dolayısıyla da kenarlarda bir genişlemeye neden olmaktadır. Boyabat çemberlerinde yüzeydeki motif yoğunluğu dolayısıyla atkı sıklığı çözgü sıklığından daha yüksek bulunmaktadır.

Boyabat çemberleri yöresine özgü motifleri ve bu motiflerden oluşan desenleriyle dikkat çekmektedir. Diğer dokumalarda olduğu gibi esas kaynağını tabiatın alan motiflerin isimlendirilmelerinde sosyal ve politik olayların da etkisinin varlığı gözlenmektedir.

Boyabat çemberlerinde “Zincir (tek, çift, üçlü), Sinek, Süydürme, Enikızı, Aybütünü, Mühür, Dört Müdür, Ersünlü, Koyun Gözü, Kaymalı, Gürel, Sandık, Put, Dört Put bir arada, Heybe, Demirkırat, Tayyare ve Tayyare Kanadı” adı verilen motifler yer almaktadır.

Ayrıca Boyabat Çemberi aynı motif ve kompozisyon örneği gösterse bile uygulanan farklı renklerle ya da aynı renklerin değişik düzenlemeleriyle çeşitlendirilerek tek ve özgün özelliğini koruyabilmektedir.

Çember Tezgahının Özellikleri: Genelde ahşap malzemeden üretilen üçgensel bir yapı arz eden oturtaklı, taraklı, kücülü, pedallı ve köylerdeki odalarda ortalama 1 x 2,5 x 1,80 ebatlarında ve yaklaşık 2.5 metrelik yer işgal eden bir dokuma aracıdır. Tarakları önceleri kemikten yapıldı. Sonradan metal de kullanılmaktadır. Kücülerin yapısında yine ahşap ve kalın ipler kullanılmaktadır. Çember dokuma işlemi, genel olarak 60 cm eninde “düzen”lerde (tezgahlarda) yapıla gelmiştir. Aslında bir çember için iki defa 50-60 cm arasında eninde dokuma yapmak zorunluluğu vardır. Genelde 50, 55 ve 60 cm’lik genişlik tercih edilmiştir çünkü elle mekik atılmaktadır.

Sağdan ve soldan kollar 60 cm'lik genişlikte ve ayaklıkların yardımıyla aralanan alan içinde rahatça serpmemotif atabilmekte ve desen üretebilmektedir.

Kullanılan İpliğin Özellikleri: Pamuk iplik kullanılır. Desenler için ise pamuk iplik yanında yün ve orlon da kullanılır. Pamuk iplik, temel ham madde olmasına rağmen çemberde kullanılan ipler önce çirışlenir. Çirışleme, Boyabat Çemberi için en özgün iştir. Dokuma, geleneksel olarak bazı bölgelerde görülebilir. Ama çirışleme yapmazlar veya usul farklıdır. Örneğin un-hamur kullanılır. Bu nedenle, dokuma işi diğerlerine göre daha zordur. Her tezgahta çember üretilemez. Çirışlenmiş iplikler başka yörelerde kullanılan taraklardan geçmez. Çirışlenmiş iplikler üzerine atılan desenler (motifler) çok daha özgün olur, güzel görünür.

Üretim Şekli: Tezgah boyuna hazırlanmış uzun iplikler tek tek tarak ve kücünden geçirilir. Dokuyan kişinin önündeki genişliği en az 60 cm olan kalın mile sarılır. Diğer kısmı da üçgen bir yapı gösteren tezgahın en uç noktasına doğru düzenli bir şekilde daraltılır. Sonra üstten alınarak, dokuyucunun arkasında bir tarafa getirilir ve orada fazla ip bir poşette rezerve edilir. Dokuma yapıldıkça gereken ip bu rezervuardan sağlanır. Ancak, iplerin tezgahtan geçirilmesinde dikkat edilmesi gereken önemli bir husus daha vardır. Kenarlar, kırmızı ve beyaz çizgilerden oluşacağı için kenar çizgi kalınlıklarına karar verilmelidir. Çünkü çizgiler dokuma boyunca aynı kalacaktır. 50, 55, 60 cm X 100,110,120 cm ölçülerinde tek parça şeklinde dokunur ve iki parça birleştirilerek 100-120 cm ebatlarında kare şeklinde çember elde edilir.

Tezgah teknolojisindeki gelişme sonucunda Boyabat Çemberinin geniş tezgahlarda tek parça olarak da dokunması mümkündür. Bu durumda birleştirme işlemine gerek duyulmaz.

Muhafazası: Çember dokuması bitince veya belli ölçüde dokuma tamamlandıktan sonra kesilir, kanatları birleştirilir, kenarları temizlenir ve yıkanır. Kadınlar, çok değer verdikleri ürünlerini katlar, hazır hale getirir ve sandıklarında muhafaza ederler. Küçük tezgahlarda az sayıda üretildiği için muhafazası kolaydır. Ürüne, giyim ve mefruşat ürünlerine çevrilmişse görsel alanlarda dekor olarak korunur.

Denetim

Coğrafi işaretin denetimi uzman kişilerce yapılacaktır. Denetim komisyonunda;

1. Boyabat Belediye Başkanlığından bir temsilci
2. Sinop Üniversitesi Boyabat Meslek Yüksek Okulu Giyim Bölümünden bir öğretim üyesi
3. Boyabat Kız Meslek Lisesi Giyim, El Sanatları ve Ağırhama-Mefruşat alanından iki öğretmen
4. Boyabat Halk Eğitim Merkezinden ilgili bir öğretmen veya usta öğretici
5. Boyabat Ticaret ve Sanayi Odasından bir temsilci
6. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden bir temsilci

olmak üzere 7 kişinin bulunması tasarlanmaktadır.

Çemberler ve tezgâhlar yılda bir defa, şikâyet olduğunda ise her zaman denetlenecektir.

Denetimlerin yapılması ve organizasyonu ile yürütülmesinden birinci derecede Boyabat Belediyesi sorumlu olacaktır. Boyabat Belediyesi, Kız Meslek Lisesi ve Halk Eğitim Müdürlükleri kendi atölyelerinde yapacakları dokumayı kendi organizeleriyle yukarıdaki sıklıkta denetleyeceklerdir.

Kullanım Biçimi: Coğrafi işaret alındıktan sonra markalama yapılacaktır. Boyabat Belediyesi ile birlikte Kız Meslek Lisesi ve Halk Eğitim Müdürlükleri doğal olarak bu markayı "Boyabat Çemberi" adını kullanmak koşuluyla kendi adlarını da kullanabileceklerdir.

Kullanılan markanın şekli ve kurumların kullandığı adların ölçüleri, renkleri Boyabat Belediyesinde muhafaza edilecektir. Denetleyici komisyonun izni dışında marka kullanılmayacaktır.